

УДК 338

ДИНАМІКА ЗАЙНЯТОСТІ ПО ВІННИЦЬКІЙ ОБЛАСТІ В КОНТЕКСТІ ТРАДИЦІЙНИХ ПОГЛЯДІВ НА ЗАКОНОМІРНОСТІ ДАНОГО ПРОЦЕСУ

Мороз О.В. д.е.н. проф., **Карачина Н.П.**, д.е.н., проф.,
Семцов В.М. к.е.н., **Чухрій І.Ю.**, **Мороз І.О.**, **Руда Л.П.**
Вінницький національний аграрний університет

У статті представлені результати аналізу основних тенденцій зайнятості по Вінницькій області в період 2000-2010 рр., А також того, наскільки такі відповідають темпам економічного розвитку регіону. Представлено обґрунтування невідповідності динаміки зазначених процесів.

Вступ. За всіма об'єктивними характеристиками показник зайнятості може слугувати чи не найбільш адекватним критерієм стану економічної системи. Максимізація зайнятості вже тривалий період складає фокус макроекономічної політики у світі, і це є більш ніж актуальним і в Україні. При цьому зайнятість може водночас розглядатися і як результуючий фактор (тобто як результат дії інших економічних процесів), так і функціональний (тобто як засіб впливу на параметри системи в цілому).

Не зважаючи на чисельні дослідження і у світі, і в Україні, побудова моделі макроекономічного розвитку, де критерій зайнятості мав би належну інтерпретацію, залишається проблемним аспектом сучасної економічної науки. Тому відповідні пошуки, як представляється, залишатимуться перспективними і надалі.

Стан вивченості питання. Очевидно, основи першої в історії економічної науки аналітичної моделі зайнятості були сформульована у роботах Т. Мальтуса [1-2], де було описано однозначно песимістичний сценарій перенаселення земної кулі і функціонування ринку праці за явища значного переважання пропозиції робочої сили. Слід зазначити, що негативні оцінки впливу ринкової системи на зайнятість під впливом цілого спектру факторів переважали у роботах У.Петті, Д. Рікардо, С.Сімонді. Ж.Прудона, К.Маркса та ін. [1-2]. Позитивні оцінки впливу такої системи на ринок праці були представлені у працях А. Сміта, Ж.-Б.Сея. А.Маршала та ін. [1-3].

В ХХ ст. дискусія на відзначену тему набула нової актуальності після Великої депресії 30-х рр. Логічним стало те, що модель взаємовпливу зайнятості та грошової політики, обґрунтована у роботах Дж. М. Кейнса [4], була побудована саме на макроекономічній стратегії подолання безробіття ціною інфляції. Акценти наукових праць некейнсіанського періоду змістилися у напрямок тієї концепції, що за рахунок інфляції можливо забезпечити належні темпи економічного зростання, що автоматично забезпечуватиме наближення до т.з. «природного» рівня безробіття [1-2]. Натомість альтернативні точки зору – М.Фрідмена та ін. [5] – передбачали те, що інфляційні процеси мають

переважено руйнівний характер і у довгостроковій перспективі призводять до зростання безробіття. Літературні приклади можна продовжувати, однак в основі своїй вони віддзеркалюють спектр вже названих думок. Слід підкреслити, що кожна з течій мала достатньо вагоме теоретичне обґрунтування, а також приклади з практики на їх підтвердження.

Таким чином, в економічній науці зберігаються альтернативні точки зору на природу зайнятості та на її роль як одного з провідних елементів макроекономічної системи. Одним з основних проблемних питань, як вважаємо, є те, як співвідносяться процеси динаміки зайнятості та темпів економічного зростання. Зазначене є дуже актуальним для України, розвиток економіки якої після 90-х рр. продовжує носити суперечливий характер.

Метою дослідження було визначити тенденції соціального-економічного розвитку окремого регіону України із порівнянням темпів динаміки основних параметрів зростання та зайнятості.

Поставка задачі дослідження. Використовуючи офіційні джерела інформації [6], на рівні адміністративної області України (Вінницької області) за достатньо тривалий період (2005-2010 рр.) встановити залежності між темпами економічного зростання та зайнятості.

Результати дослідження. В табл. 1 відображено в індексній формі динаміку основних показників макроекономічного змісту. Як бачимо, валовий регіональний продукт зріс за 2005-2010 рр. (за 1,0 було обрано показники 2005 р.). ВРП зріс за цей час приблизно з 1 млрд. грн. до 2 млрд. грн., податкові надходження – з майже 200 до 1400 млн. грн., видатки – з майже 500 до майже 4000 млн. грн. і т.д. Такі зміни можуть бути однозначно інтерпретованими як достатньо активне економічне зростання. Водночас кількість зайнятих по області (показник №7 табл. 1) істотно не змінилася (незначною мірою зменшилася). Отже, на реальному вітчизняному прикладі економічне зростання *не супроводжувалося* істотною зміною щодо зайнятості. При цьому щодо кількості безробітних (у віці 15-70 р. за методологією Міжнародної організації праці (МОП) за тривалістю незайнятості), кількості зареєстрованих безробітних, рівня зареєстрованого безробіття (показники №№8-10 табл. 1), то слід відзначити досить суперечливу динаміку: за різних методик обчислення після 2008 р. кількість безробітних або ж зростала в 1,6 разів, або ж зменшувалася на 30%.

Існує і регіональний аспект питання. Як видно з рис. 1, по районах Вінницької області спостерігалися досить значні розбіжності між значеннями рівня безробіття. Так, найвищий рівень безробіття було відмічено у Чернівецькому (14,1%) та у Оратівському районі (10,8%). Найменший рівень безробіття спостерігався у Вінницькому районі (1,9%). Значна (приблизно третина) територія області характеризувалася рівнем безробіття наближеним до середнього значення по області, тобто близько 6,0%.

Наведені у табл. 2 дані дозволяють здійснити аналізування впливів циклів ділової активності на зайнятість у різних регіонах. Запропоновано аналізувати реакцію регіонів на такі цикли через індикатор зайнятості, а коливання

(відсоткові) цього показника за певні періоди оцінювати через критерій «чутливості» регіонів (ЧР): відповідно, ЧР буде вищою у разі вищих коливань показника зайнятості і навпаки. Сенс такого підходу полягає у визначенні відповідності розвитку окремих регіонів до загальних тенденцій, що надасть можливість або ж дійсно ідентифікувати такі загальні для всіх умов зміни, або ж визначити особливість окремих регіонів.

Так, загалом по Вінницькій області мали місце значні коливання показника безробіття у різних адміністративних районах та великих містах. Коливання показника безробіття становили в різні періоди від 1,2 до 14,1%, зокрема, у 2000 р. – в межах 1,4-8,1%, 2005 р. – 1,8-13,2%, 2008 р. – 1,9-14,1%, 2010 р. – 1,2-8,9% (табл. 2).

Таблиця 1

Динаміка основних соціально-економічних показників Вінницької обл. за 2005-2010 рр. [6] (індексне відображення, за 1,0 – показники 2005 р.)

Показники	Розмір-ність у [6]	Роки					
		2005	2006	2007	2008	2009	2010
1. Валовий регіональний продукт	млн. грн.	1,0	1,2	1,5	2,0	2,1	2,2
2. Доходи всього (бюджет області)	млн. грн.	1,0	1,4	1,9	2,3	2,4	2,6
3. Податкові надходження	млн. грн.	1,0	1,5	2,0	2,7	2,7	2,8
4. Видатки усього	млн. грн.	1,0	1,4	1,9	2,3	2,3	2,4
5. Обсяг реалізованої продукції	млн. грн.	1,0	1,3	1,6	1,9	2,0	2,5
6. Зовнішньоторговельний оборот	млн. дол. США	1,0	1,1	1,1	1,3	1,0	1,3
7. Кількість зайнятих	тис.осіб	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
8. Кількість безробітних (у віці 15-70 р. за методологією МОП за тривалістю незайнятості)	тис.осіб	1,0	0,9	0,9	1,0	1,6	1,5
9. Кількість зареєстрованих безробітних*	тис.осіб	1,0	0,9	0,8	1,0	0,6	0,7
10. Рівень зареєстрованого безробіття *	%	1,0	0,9	0,8	1,0	0,6	0,7

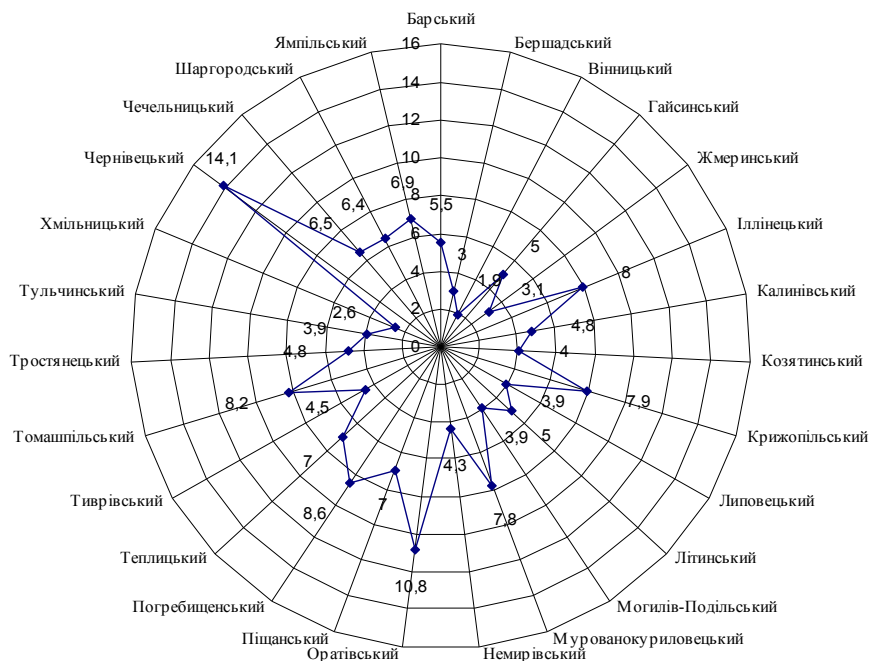
Примітка - * на кінець року

Джерело: [6]

Гіпотеза досліджень полягала у достовірності аналізування ЧР за узгодженості із економічним циклом в Україні. Як відомо, для країни період 2000-2005 рр. характеризувався в цілому економічним зростанням, в окремі роки (2003-2004 рр.) – дуже значним зростанням – до 18% темпів ВВП щорічно. Звідси зайнятість логічно мала б бути узгодженою до цієї тенденції. Натомість загалом по області спостерігалось незначне (до 5%) зростання безробіття.

Авторська версія суті процесу ґрунтувалася на тому, що економічне зростання відбувалося, в числі інших характерних тенденцій, за реструктуризації зайнятості з підвищенням продуктивності праці, вивільненням внаслідок цього певної частини працівників на фоні загального покращення

економічних показників. При цьому реакція регіонів (адміністративних районів) була дуже різною: у 10 з них відбувалося істотне як правило (від 15 до 64%) зменшення безробіття, тоді як у інших 16 - збільшення безробіття в досить істотних межах – до 2,7 разів (Оратівський район). В 3 районах коливання безробіття можна було визнати як неістотні – від 2 до 6%.

**Рис. 1. Рівень зареєстрованого безробіття по районах
Вінницької області у 2010 р.**

Джерело: [6]

Особливої уваги викликають такі ж дані за 2005-2008 рр. За гіпотезою, у 2008 р. підсумкові цифри повинні були б засвідчити різке зростання (на кінець року) безробіття як результат світової кризи. До цього ж часу - за 2005-2007 рр. - в країні спостерігалось подальше економічне зростання як продовження загального зростання з початку 2000-х рр. Однак, за даними табл. 2, показники безробіття по області в цілому не змінилися, у 9 регіонах – ці коливання були незначними (до таких були віднесені автором зміни до 10%), у такій же кількості випадків безробіття зменшилося, а в 11 регіонах – збільшилося.

Однак найбільш суперечливі тенденції, як вважаємо, мали місце в період 2009-2010 рр., коли за умов рецесії світової економіки (так само як і вітчизняної, що було неодноразово офіційно визнано на урядовому рівні), практично загальною для всіх районів області тенденцією було істотне зменшення у порівнянні з показником 2008 р. безробіття: по області в цілому на 30%, у 27 регіонах – також істотно – від 10% до 70%. І лише у 2 регіонах коливання були незначними (2-6%).

Якщо взяти усереднення по регіонах змін показника безробіття, то по області в цілому ці коливання склали: у 2000-2005 рр. - 44% зростання, у 2006-2008 рр. – 4% зростання, у 2009-2010 рр. – 29% зменшення показника безробіття. Навіть враховуючи математично небездоганну інформативність даного показника, можна все ж таки стверджувати про те, що в період

загального економічного піднесення в країні зайнятість в області істотно зменшувалася, в найгостріший період кризи – мала лише незначною мірою виражену тенденцію до зменшення, а в період рецесії – стрімко зростала. Таким чином, або реакція вітчизняного ринку праці на динаміку і темпи економічного зростання не відповідає загальносвітовим закономірностям (і теоретичним уявленням про це), або ж мова може йти про неадекватність між зазначеними показниками і реальними процесами, тобто існуванням якихось *прихованих* процесів. З іншого боку, постановка питання про сумнівність кризи 2008 р. як такої представляється занадто сміливою.

Таблиця 2

Рівень зареєстрованого безробіття та його коливання

Регіон	2000	Коливання даних за 2005/2000 рр., %	2005	Коливання даних за 2008/2005 рр., %	2008	Коливання даних за 2010/2008 рр., %	2010
Вінницька область	4,1	+5	4,3	-	4,3	-30	3,0
м. Вінниця	5,0	-64	1,8	+11	2,0	-30	1,4
м. Ладижин	7,0	-29	5,0	-8	4,6	-17	3,8
Райони							
Барський	4,8	+4	5,0	+10	5,5	-20	4,4
Бершадський	3,7	-30	2,6	+15	3,0	-3	2,9
Вінницький	3,4	-32	2,3	-17	1,9	-36	1,2
Гайсинський	4,5	-24	3,4	+47	5,0	-28	3,6
Жмеринський	3,4	-15	2,9	+7	3,1	-13	2,7
Іллінецький	4,3	+121	9,5	-16	8,0	-40	4,8
Калинівський	5,5	-25	4,1	+17	4,8	-44	2,7
Козятинський	3,3	+33	4,4	-10	4,0	-28	2,9
Крижопільський	6,7	+6	7,1	+11	7,9	-23	6,1
Липовецький	5,0	-22	3,9	-	3,9	-28	2,8
Літинський	5,3	+19	6,3	-21	5,0	-34	3,3
Могилів-Подільський	5,0	-18	4,1	-5	3,9	-26	2,9
Муровано-Куриловецький	8,1	+21	9,8	-20	7,8	-36	5,0
Немирівський	4,3	+2	4,4	-2	4,3	-44	2,4
Оратівський	3,5	+277	13,2	-18	10,8	-30	7,6
Піщанський	4,9	+47	7,2	-3	7,0	-14	6,0
Погребищенський	3,3	+128	7,5	+15	8,6	-35	5,6
Теплицький	3,2	+91	6,1	+15	7,0	-43	4,0
Тиврівський	4,5	-38	2,8	+61	4,5	-47	2,4
Томашпільський	2,6	+173	7,1	+16	8,2	-20	6,6
Тростянецький	4,8	+42	6,8	-29	4,8	-2	4,7
Тульчинський	2,6	+38	3,6	+8	3,9	-26	2,9
Хмільницький	1,4	+114	3,0	-13	2,6	-70	1,9
Чернівецький	4,1	+129	9,4	+50	14,1	-37	8,9
Чечельницький	4,0	+60	6,4	+2	6,5	-28	4,7
Шаргородський	2,4	+175	6,6	-3	6,4	-56	2,8
Ямпільський	3,8	+79	6,8	-13	5,9	-10	5,3

Джерело: [6]

Дилема між наявністю якоїсь вітчизняної специфіки або ж некоректного відображення у статистичній звітності суті процесів може, як вважаємо, визначати як гіпотези дослідження, так – звідси - і направленість подальших досліджень. Так, однією із гіпотез невідповідності між темпами економічного зростання і зайнятістю може бути теза про вплив у даному разі фактору тіньової економіки та відповідного тіньового ринку праці.

Висновки. Таким чином, все вище зазначене підтверджує, що констатація загальних по великих регіонах (країні) тенденцій, що характеризують економічні коливання, виявляється малоінформативною, тому що у кожному конкретному регіоні ці декларовані як офіційні дані описують часто абсолютно протилежні спрямованості процесів. Такі ж висновки слід зробити і щодо опису ситуації на вітчизняних територіях і ринках стосовно загальносвітових коливань кон'юнктури, коли яскраво виражені світові кризи виявляються не підтвердженими у вітчизняній практиці і навпаки. Реакція регіонів на глобальні і національні цикли ділової активності, а також на національну макроекономічну політику об'єктивно не будуть однаковими.

Висновком звідси може бути також і твердження про те, що і антициклічне регулювання повинно спрямовуватися радше з орієнтацією на місцеві, аніж на національні показники; при цьому місцеві відмінності не можуть не враховуватися, а для цього необхідна детальна апробована методична база розрахунків і аналізування.

Література

1. Всемирная история экономической мысли. – В трех томах. – М.: Мысль, 1989. – 478 с.
2. Історія економічних вчень: Підручник / Л.Я.Корнійчук, Н.О.Титаренко, А.М.Поручник та ін.; За ред. Л.Я.Корнійчук, Н.О. Титаренко. – К.: КНЕУ, 2007. – 445 с.
3. Смит А. Исследования о природе и причинах богатства народов. – М.: Экономика, 1993. – 237 с.
4. Кейнс Дж. М. Трактат про грошову реформу. Загальна теорія зайнятості, відсотку та грошей. – К.: Либідь, 1999. - 190 с.
5. Фридмен М. Теория процента и денег.– М.: Экономика, 1990.– 210 с.
6. Статистичний щорічник Вінниччини за 2010 рік: Державний комітет статистики України, Головне управління статистики у Вінницькій області. – Вінниця: ГУС, 2011. – 652 с.

Summary

In the article are represented the results of the analysis of the basic tendencies of employment on Vinnitsa region into the period of 2000-2010 yr., and also that, how such correspond to the rates of the economic development of region. It is represented the substantiation of the nonconformity of the dynamics of the processes indicated.